

מעדני כתב

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת ויחי תשפ"א שנה שנייה גליון 68

בעניין אם מותר לאכול חלב ובשר בסעודה אחת על ידי קנוח והדחה

יבואר אם בחתך בצל בסכין של בשר ודך הבצל במדוכה אם כל מה שדך במדוכה נחשב בטעם בשר ודעת המ"ב בזה

הנה במ"ב סימן תנ"א ס"ק צ כתב וז"ל כתב המ"א יש ליהרר שלא לחתוך הזנוגו"ל רק בסכין חדש ואותן שאינן זיהרין בזה יוצא קלקול מזה שהותבין זנוגו"ל [שהוא דבר חריף] בסכין של בשר ודכין אותו במדוכה ונמצא המדוכה בלוע מבשר ואח"כ דכין בתוכו בשמים ואוכלים בחלב, עכ"ל, וביו"ד סימן צ"ו כתב האבן העזר לחלוק על המג"א שדבר חריף אכן בלוע מה שנמצא בכלי אבל אינו מפליט מעצמו על ידי חריפותו אלא טעם קלוש יעו"ש וכן בחו"ד שם כתב לחלוק על המג"א מטעמו אחרת שאין הבלוע בחרף יוצא אלא על ידי רוטב ובמדוכה אינו יכול להוציא, ונקטינן לקולא כהאחרונים הנ"ל כמו שישמעתי מבעל חוט שני זצ"ל אע"פ שהמ"ב הכריע כהמג"א ולא הביא דעתם ובאמת צ"ע שאפי" לא הביא דעתם בזה.

יבואר אם לוויין ברבית דרבנן לצורך מצוה ודעת המ"ב בזה

וכן במושנה ברורה סימן רמ"ב סק"ד כתב בשם המג"א דלוויין ברבית לצורך סעודת שבת והיינו מנכר ומישראל דרך היתר ובשער הציון כתב דלא כמו שראיתי לאחד שהתיר ברבית דרבנן יעו"ש, וכוונתו לשולחן ערוך הרב שהתיר בזה. וכבר תמיהו הרבה בדבריו שהרי הרבה פוסקים ס"ל דלצורך מצוה מותר ללות ברבית דרבנן ויעיין בשולחן ערוך יו"ד סימן ק"ס ס"ח ולמה דחה דבריהם ועיין בשו"ת שבט הלוי חלק בסימן סד אות א' שכתב להשיג על המשנה ברורה שהרי גדולים וטובים מקילים על כל פנים ברבית דרבנן, ומכל מקום כל זה אינו אלא לידעה בעלמא אבל למעשה הלכה כמותו בכל מקום. וכבר נודע מש"כ החזון איש באגרתו המפורסמת (קוב"א חלק ב' סי' מ"א) וז"ל ההוראה המקובלת מפי רבותינו אשר מפיחם אנו חיים כמו מרן הבית יוסף ומגן אברהם והמשנה ברורה היא הוראה מקויימת כמו מפי סנהדרין בלשכת הגזית ואין שום צד קולא בזה ובמעשה איש כתב שבהודמנות התבטא על הח"ח המשנה ברורה הוא הפוסק האחרון, וכן כתב במעשה איש חלק ג' עמוד ל"ג ששמע מהג"ר מאיר גריינמן שליט"א שאמר רבינו בשם אביו זללה"ה שספרי המשנה ברורה נכתבו ברוח הקודש.

ואולי אפשר דבעניינינו יש מקום לחוש ולהחמיר למש"כ הב"י בשם הוזהר הקדוש שכתב להחמיר בחלב ובשר באותו סעודה.

בעניין מי שקבל שבת אם יברך על הציצית

ואפי' לעניין המתפלל ערבית כתב המג"א שיכול להתפלל אחריו מנחה שאינו נראה כתתרי דסתרי ולכן מתפלל מנחה אחר ערבית אבל אחר קבלת שבת אינו נראה כתתרי דסתרי להכי שפיר יכול לקיים מצוות היום הקודם.

יבואר אם קבלת שבת הוא התחלת יום הבא לכל דיני התורה

אמנם לגבי קבלת שבת נראה לכאורה דנחלקו הראשונים אם כבר התחיל על ידי הקבלה היום הבא לכל דיניו ולהראשונים שהתחיל היום הבא לכל דיניו יש לעיין אם על ידי קבלתו והתחלת היום הבא עבר היום הקודם ואינו יכול לקיים מצוותיו של היום העבר.

והנה לעניין אם על ידי קבלת שבת אמרין שהתחיל היום הבא לכל דיניו או שאינו אסור אלא בעשיית מלאכה אבל דיני היום הבא עדיין לא חלו עליה שיוכל לקיימם כבר נודע לכאורה שבתוס' פסחים דף צ"ט ע"ב מבואר שכל דיני היום הבא חלים על ידי קבלת שבת ויו"ט דהיינו שבתוספת יו"ט יוכל לקיים מצוות סוכה ומצה ושמחה אלא שבמצה אמרה התורה ואכלו את הבשר בלילה הזה להכי אינו מקיים מצוות מצה אלא בלילה.

במה שנתבאר בגליון הקודם בעניין שתיית קפה אחר קידוש קודם המוציא אם חשיב כסעודה אחת לענין מה שכתב בב"י בשם הוזהר הקדוש שלא לאכול חלב ובשר בסעודה אחת ואפי" חלב תחלה ואח"כ בשר אסור יעו"ש.

והעירני ידידי הגאון ר' יואל מקלב שליט"א שהרי במ"ב סימן תצ"ד ס"ק ט"ז כתב שכשאוכל חלב יכול לאכול אחריו בשר על ידי קנוח והדחה אפי" בלא ברכת המזון ביניהם ולא הביא דעת הב"י בסימן קפ"ג בשם הוזהר כלל וכן הכריע בסימן קצ"ו ס"ק ט' לעניין זימון וז"ל 'כתבו הפוסקים דה"ה כשאחד אוכל חלב או גבינה והשני בשר מצטרפין שהאוכל גבינה הרי יכול לאכול מלחמם אף על פי שהוא מלוכלך בבשר אם יקנח פיו ודיחנו [והמנהג שהאוכל גבינה הוא המברך ברכת הזימון ולא להיפוך שהוא הגורם להזימון] אבל אם אוכל גבינה קשה אינו מצטרפין שהמנהג עכשיו שלא לאכול בשר אחר גבינה קשה ע"י קינוח והדחה, עכ"ל.

והזינן דס"ל דלא חיישינן למש"כ הוזהר הקדוש שלא לאכול חלב ובשר בסעודה אחת אפי" על ידי קנוח והדחה.

ואין לומר דמה שאינו אסור מן הדין שפיר מצטרפין שהרי כתב שם עוד הלכה וז"ל וכן מר"ח עד ט"ב שאין אוכלים בשר רק בסעודת מצוה ויש שנוהרין גם בזה ואוכלין רק מאכלי חלב כמו שכתב בסימן תקנ"א אותן שנוהרין מבשר ואוכלין חלב אין מצטרפין עם אוכלי בשר דהרי אין יכולין לאכול זה עם זה, עכ"ל, ומבואר דאפי" מה שנוהרין משום חומרא אין מצטרפין ונדון דידן לא הביא אפי" מי שהחמיר בזה וצ"ע.

גם אני עמדתי בדבר זה שהמ"ב לא הביא חומרת הב"י שלא לאכול בשר אחר חלב בסעודה אחת ולכאורה מוכרח שהכרעת הפוסקים דלא נקטינן הכי וצ"ע ממש"כ הבאר היטב בסימן תצ"ד והפמ"ג להחמיר בזה.

ובפרט שהגר"א כתב ביו"ד סימן פ"ט שהמקור של הרמ"א דס"ל כר"ת דסגי בסילוק סעודה כדי לאכול חלב אחר בשר, אלא שכתב להמתין שעה אחת בין בשר לחלב וכתב הגר"א שהוא על פי הוזהר הקדוש הנ"ל שכתב בשעתא חדא או בסעודתא חדא וא"כ קשה דאין אפשר להחמיר את דברי הוזהר בין בשר לחלב ולא בין חלב לבשר שכולם מרועה אחד נתנו, ובאמת קשה שהרמ"א עצמו כתב שמותר לאכול חלב ובשר באותה סעודה על ידי קנוח והדחה בסימן תצ"ד וצ"ע.

בגליון הקודם נתבאר בעניין המקבל שבת אם מברך על הציצית וקצרו הרבה ומקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר וגם שהעירו כמה ת"ח הערות נכונות ולכן ראוי להרחיב היעריה בעניין זה.

הנה מה שמצאנו שהמתפלל ערבית אינו מברך על הציצית כמבואר בשו"ע סימן י"ח וכן המתפלל ערבית אינו מברך על התפילין כמבואר בשו"ע סימן ל' והוא משום שעל ידי תפלת ערבית עשאו ללילה ותו אינו יכול לברך על הציצית משום דהוי תרת דסתרי ולכן מי שהתפלל ערבית אינו יכול למנות היום הקודם לאחד מימי השבעה הגם שהוא יום גמור משום שעשאו ללילה והוי תרת דסתרי ונחלקו האחרונים באשה שהתפללה ערבית אם יכולה להפסיק בטוהרה שהתרומת הדשן כתב שלא תפסיק בטוהרה ובמהרי"ל כתב שיכולה להפסיק בטוהרה כיון שעדיין יום הוא ודי לה בשבעה נקיים משקיעת החמה.

אבל לעניין קבלת שבת אע"פ שהוא הוסיף מחול על הקדש אפשר שלא עשאו ללילה אלא קדש את היום ששי בקדושת שבת אבל אכתי הוא יום ששי ויום הוא לכל דבר ולהכי אפשר דשפיר מברך על הציצית שהרי גם אם זמן זה נתקדש בקדושת השבת אבל הרי הוא יום ושפיר מברך על הציצית.

יבואר אם קבלת יום טוב מפקעת דיני היום הקודם לגבי מצוות סוכה

והנה מצינו בזה מחלוקת בין גדולי הפוסקים הט"ז בהלכות לולב ס' תרס"ח הביא בשם המהרש"ל שלא לאכול בכניסת יום ש"ע עד הלילה דא"כ היה צריך לברך לישב בסוכה כיון דעדיין יום הוא וכו' ואין לומר דכיון דמוסיף מחול על הקודש א"כ עבר היום זה אינו נהי' דמוסיפין בתפלה כדאשכחן רב צלי של שבת בע"ש אבל לא לעשות לילה שהרי ק"ש של ערבית היה אומר בשעתו ומשום הכי אין ראוי לספור העומר בליל שבת אחר קידוש עד לילה וכו' עיי"ש, אולם הט"ז שם חולק על המהרש"ל וז"ל דלמה גזר תענית בחנם משעת כניסת ש"ע שהוא מבעוד יום והוא הכריח דתוספת מחול על הקודש הוא דאורייתא וע"כ חייב להתענות עד הלילה וזה ודאי הוא מן הנמנע וכו' ובאמת סברא זו שבנה הרב עליו הוא אינו קיום כלל דודאי מי שמוסיף מחול על הקודש הוא עושה ע"פ צויו תורתנו כבר חלף והלך ממנו חובת היום מה שהיה עליו קודם זה והוי כמו בלילה ומהר"ם ממש וכו' עכ"ל.

הרי כתב הט"ז דמי שמוסיף מחול על הקודש כבר חלף והלך ממנו חובת היום מה שהיה עליו קודם זה והוא כמו בלילה ומהר"ם ממש, והמהרש"ל כתב דאין לומר דכיון דמוסיף מחול על הקודש כבר עבר היום דהוה אינו נהי' דמוסיפין מחול על הקודש אבל לא לעשותו לילה, ובאור דבריו דהא דמוסיפין מחול על הקודש היינו שחל קדושת שבת וז"ל על שעה שמוסיף בערב שבת ועבר יו"ט אבל לא שמתחיל כבר יום השביעי והיום של יו"ט ואשר ע"כ שפיר כתב המהרש"ל דאע"פ שמוסיף מחול על הקודש וחל קדושת שמיני עצרת על התוספת אבל לגבי מנין הימים עדיין הוא יום השביעי של סוכות וצריך לישב בסוכה.

יבואר בעניין המקבל עליו קדושת עצרת אם מפקיע ממנו מצוות ספירת תמימות **והנה** כתב המגן אברהם ס' תצ"ד סק"א בשם הש"ה בליל שבועות אין מקדשין על הכוס עד צאת הכוכבים דכתיב תמימות תהינה, אולם הרא"ש כתב ריש פרק ערבי פסחים דבשבת ובשאר ימים טובים יכול להוסיף מחול על הקודש ולאכול קודם שתחשב כדאמרין בפרק תפלת השחר מתפלל אדם של שבת בער"ש ואומר קידוש על הכוס ועיי' בקרבן נתנאל סק"ב מנאן ראיא דלא כמ"א בס' תצ"ד דבליל שבועות אין מקדשין על הכוס עד צ"ה דכתיב תמימות תהינה שהרי הרא"ש כתב סתמא דבשאר ימים טובים וכולל גם שבועות שכיול להוסיף מחול על הקודש ואומר קידוש על הכוס, ולכאורה נראה שהש"ה ס' כהט"ז והרא"ש סובר כדעת המהרש"ל דמה שמוסיף מחול על הקודש לא הוי כלילה אלא שחל קדושת יו"ט על התוספת שהוא מערב יו"ט, וא"כ אין בזה חסרון של תמימות תהינה שהרי היום של ערב שבועות שהוא מ"ט לעומר נשלם בצאת הכוכבים.

אמנם נראה שמה שכתב הש"ה שלא לקדש בתוספת יו"ט של שבועות משום תמימות אינו משום שמחשך בהספירה ופוגם במצוות הספירה אלא שהיו"ט של שבועות אמרה תורה וספרתם לכם שבע שבתות תמימות ואחר כך תחוג את חג השבועות אבל קודם שנגמר ספירת

* בעניין אם מצוות ציצית חייבה ביום או בזמן ראייה

יש להסתפק ברא דילפינן מ"וראתם אותו" דלילה לאו זמן ציצית להרמב"ם, האם ילפינן מיה דציצית אין מצוות אלא ביום בשופר ולולב דמצוות ביום ולא בלילה, או דילמא דילפינן מקרא דבעי ראיא לחייב במצוות ציצית, ובראיא תליא מילתא, ועל כן דוקא ביום דמתקיים קרא ווראתם אותו חייבין בציצית, ואינו תלוי ביום דוקא אלא בראיה לחוד, ואם נימא כסברא בתרא, דבראיא לחוד תליא מילתא, צ"ב דינו של התורה"ד שהביא הרמ"א שכתב דבהתפלל ערבית אינו מברך על הציצית, שהרי אף אם התפלל ערבית וזמן הדין לילה לו לכל דיני התורה, מ"מ הא שפיר מתקיים קרא ווראתם אותו דאף שדינו כלילה מ"מ לילה כח כיום יאיר, וכיון דבראיא תליא מילתא למה לא יברך על הציצית. אלא מוכח דהא דילפינן מוראתם אותו הוא דמנע ציצית וזמנה הוא ביום ולא בלילה, וקרא ווראתם אותו אינו אלא גילוי שומנה ביום משום דביום שייכא ראיא אבל גזר הדין באמת תלוי ביום ולילה, ולהכי כתב התורה"ד דאם התפלל ערבית אינו מברך מאחר דעשאו לילה.

יבואר אם זמן ציצית הוא משיכיר או מעלות השחר

והנה לכאורה נראה דהרמ"א לשיטתו אילו, דבסמ"ק י"ח סעי' ג' הביא השו"ע את שיטת הרמב"ם דזמן הברכה על ציצית משיכיר בין תכלת ללבן, ובמ"מ כתב בשם המרדכי דהמנהג לברך על הציצית מעלות השחר וכן נוהגים. ולכא"ה הדבר תלוי בהג"ל דאי נימא דבראיא תליא מילתא איך אפשר לברך מעלות השחר הא אכתי אינו זמן ראיא דהרמ"א לשיטתו אילו ספק דלגדר מצות ציצית אינו תלוי אלא בדין יום ולילה ואינו תלוי בראיה גרידא, ולהכי הוי ככל מצות הנהגות ביום דמצוותן משיעלה עמוד השחר כדא' במגילה כ' ע"ב, אבל הרמב"ם ס' דבראיא תליא מילתא ועל כן אינו מברך אלא משיכיר בין תכלת ללבן, והנה לכאורה נתבאר דאי בראיה תליא מילתא אינו מברך אלא משיכיר בין תכלת ללבן ואי בדין יום ולילה תליא מילתא יכול לברך משעלה עמוד השחר שהוא יום לכל דיני התורה, אמנם כל זה צ"ע דהנהגת הרמ"א שם סק"ד כתב על דברי הרמ"א דנוהגים לברך משעלה עמוד השחר, כתב וז"ל ונ"ל דה"ה בערב עד צאת הכוכבים ע"כ. ובחי' רע"א שם תמה, קשה לי הא שאני עמוד השחר שהוא יום מדינא לכל התורה. משיכיר בבין הממשותף ליום ספק לילה ואיך יברך מספק. וכתב דאפשר דהוי ספק ספיקא, ספק יום ספק לילה ואפי' אם תנינ' לומר שהוא לילה מ"מ איכא עוד ספק דאפשר דבסוף יום חייב בלילה. וצ"ע דלינא עכ"ד ע"ש. והנה הא דבספק ספיקא בברכה ס' להרעק"א דמברך, הנה כבר כתבו הח"י אדם כלל ה' והפמ"ג בפתיחה כוללת הובא במ"מ סימן רט"ו דאין לברך אפי' במקום ס"ס, וגם דרשית המג"א משמע שסברת דבריו במשיכיר מברכין בבהמ"מ הוא כסברת הרמ"א שכתב דמברכים מעלות השחר, ובפשוטו כוונת דבריו הוא משום דביום תלוי תליא מילתא ולכן צ"ב מברכים עד צאת הכוכבים, ולא משום ספק ספיקא, ודא תימא דהא בבהמ"מ הוא ספק יום ספק לילה, ולכן סיים שם הרע"א לבאר דברי המג"א באופן אחר, וז"ל ואפשר דכוונת המג"א כיון דדעת המרדכי דתלי הכל בראיה, ולא תליא ביום, [להכי מברך בבהמ"מ אע"פ דספק יום הוא] וכו' כנהג"ו בשם מור"ל דעד צאה"כ הוא זמן ציצית דתלי הכל בראיה עכ"ל.

ולכא"ה הוא תמוה מאד, ומבואר בדבריו דאי בראיה תליא מילתא מיושב מה שמברך עד צאה"כ שהוא זמן ראיא, וצ"ע דלפי משנת' לעיל דאי אמרין דבראיא תליא מילתא אינו יכול לברך מעלות השחר אלא משיכיר בין תכלת ללבן, ואם כן איך כתב הרמ"א דנוהגים לברך מעלות השחר, הלא אינו מביר בין תכלת ללבן ולא קריין כויה ווראתם אותו ועי' דס"ל להתו"ע"כ דביום ולילה תליא מילתא והדרא קושיתא לדוכתא איך כתב המג"א דה"ה דמברך על הציצית עד צאה"כ ע"ע.

שבתות תמימות עדיין לא הגיע זמנו של חג השבועות ולהכי לא יקדש קודם הלילה אבל אין סברתו משום שעל ידי קבלתו מפקיע היום הקודם כהט"ז.

ואין להקשות במוסיף מיו"ט על השבת שיבטל קדושת השבת ויכול לעשות מלאכת אוכל נפש, משום שיו"ט אינו מוסיף קדושה על השבת להכי אין תוספת יו"ט מבטל ממנו קדושת השבת גם להט"ז, שאין חלות היום הבא מבטל ממנו דיני היום הקודם אלא משום מה שאמרה תורה להוסיף מחול על הקדש אבל שבת שחל בערב יום טוב א לא אפשר להוסיף משבת על היום טוב כמו שמוסיף מחול על הקדש שהרי קדושת שבת חמורה יותר ופשוט.

ויש לעיין במש"כ הט"ז בסמ"ק ת"ר שהמקבל שבת אחר ר"ה ועדיין לא תקעו בשופר הרי הם תוקעין בשופר בלא ברכה משום שהוא קבלת שבת בטעות ואכתי חייב בשופר כתב הט"ז שם וז"ל ואינו דומה למה שכתבתי בס' תרס"ח דמהני קבלת שמיני עצרת להפקיע ממצות סוכה דשאני התם שאיננה מצוה המחויבת משיכיר בשופר שמחויבים בו וקבלתם מבטלת את המצוה לא כל כמיניה עכ"ל.

יבואר הכרעת המ"ב בדין תוספת יו"ט להפקיע דיני היום הקודם

אכן במשנה ברורה סימן תרסח כתב וז"ל והסכימו האחרונים דאין לאכול סעודת ליל שמיני עצרת עד שחשיכה, אכן בדיעבד אם נטל ידיו ויברך המוציא לא יברך לישב בסוכה דכבר קיבל שמי"ע בתפלתו ובקידוש, עכ"ל, ומבואר דס"ל דחייב לישב בסוכה שהרי אכתי יום הוא אלא שאינו יכול לברך על הסוכה משום שכבר קבל עליו קדושת יום טוב של שמיני עצרת ולהכי אינו מברך על הסוכה.

ובשער הציון סימן תרסח ס"ק יא כתב דמקור הדין שיושב בסוכה ואינו מברך עליה בתוספת יום טוב של שמיני עצרת וז"ל רש"ל וב"ח ולבוש ואלהי רבה וחמד משה ונהר שלום ובגדי ישיע ומור וקציעה, ודלא כט"ז שהאריך בזה להקל, ואלו האחרונים כולם מן אליה רבה והלאה הפליאו כולם על שיטתו ועל מאמרו בענין זה והשיגו עליו, לכך לא העתקתי דלי דעתו בענין זה, עכ"ל, ומבואר דלא נקטינן כדברי הט"ז בעניין תוספת שבת שמפקיע דיני היום הקודם.

ובספר כן אריה כתב ע"ד המג"א בסמ"ק תצ"א דחמין מותר לפני הבדלה, דדין זה מיתלי תליא בפלוגתת הט"ז ומהרש"ל שנחלקו שם במקבל עליו תוספת יו"ט דשמיני עצרת דלד' המהרש"ל דס"ל דגם כשקבל עליו קדושת שמיני עצרת עדיין קדושת חג הסוכות עליו וחייב בסוכה א"כ אפשר דהתוספת אינה משנה הדין והכי נמי גם אם יש תוספת יו"ט אבל אפשר דמותר בחמין, שאין התוספת אלא לאיסור מלאכה אבל להט"ז דס"ל דלאחר שקיבל עליו תוספת שמיני עצרת כבר חלף הלך לו חג הסוכות ומותר לו לאכול מעיקר הדין מחוץ לסוכה א"כ ה"ה דבתוספת במוצאי שביעי של פסח חשיבא עדיין כשביעי של פסח ובדין שיהיה אסור גם באכילת חמין לפני הבדלה יעו"ש"א.

יבואר דביאור ש' המרדכי שמברך על הציצית מעלה"ש הוא משום דבראיא תליא מילתא

והנה מקור דברי הרמ"א הוא במרדכי במתני' במגילה דף כ' ע"א דתנן אין קורין את המגילה וכו' עד שתנן החמה וכולן שעשו משעלה עמוד השחר כשר, ובמרדכי שם ס' תת"א הובא בבית יוסף סימן י"ח כתב וז"ל נראה לראב"ה דהני מילי נהנו דכתיב בהו ביום בהדיא, אבל ציצית לא כתיב בהו יום בהדיא אלא וראיתם אותו בראיה תליא מילתא ומעמוד השחר שרי לכתחילה, וכן עמא דבר ע"כ.

ומבואר מדבריו היפך סברתנו הג"ל, דאדרבה, דאי ביום ולילה תליא מילתא הרי מצוות הרי מצוות החמה דכל הדברים הנוהגים ביום אין עושין אותם לכתחילה אלא בחמה, אלא דאם עשאו משעלה עמוד השחר יצא בדיעבד, אבל אם בראיה תליא מילתא הרי מצוות גם משעלה עמוד השחר לכתחילה, ואע"ג דאינו מביר בין תכלת ללבן צ"ל דשפיר קריין בה וראיתם אותו, ומה שיכול לראות מעלות השחר חשיב ראיא להתחייב בציצית, וכן מצוות גם עד צאת הכוכבים לכתחילה משום דגם זמן זה קריין בה שפיר וראיתם אותו, והוא שכתב רע"א דמיושב דברי המג"א דמברך לכתחילה עד צאה"כ כיון דמברך הרמ"א שכתב שמברכין לכתחילה משעלה עלות השחר מוכח דבראיא תליא מילתא ועל כן גם מברך עד צאה"כ.

ומענה הדרא קושיתא לדוכתא, דהתירומת הדשן כתב שאם התפלל ערבית עשאו לילה ואינו יכול לברך על הציצית, וצ"ע למה לא יברך על הציצית בשלמא אי בדין יום ולילה תליא מילתא אתי שפיר, דאף דאכתי לא נקעה החמה מ"מ אינו זמן הדין לילה לו משום שעשאו לילה בתפלתו, אבל מענה שנתבאר אחר בדין לילה תליא מילתא אלא בראיה תליא מילתא, מאי איכפת לן דהתפלל ערבית ועשאו לילה הא עכ"פ לילה זה כיום יאיר ואיכא ראיא מעליא ואמאי אינו מברך על הציצית.

והנה ברעק"א בעין הגיליון על השו"ע הקדים את תירוצו על המג"א וכתב דהא דמברך על הציצית עד צאה"כ הוא משום דבראיא תליא מילתא, והקשה מר' התורה"ד הג"ל וז"ל, ק"ל הא שאני עמוד השחר שהוא יום מדינא משיכיר בבה"ש הוי ספק לילה ואיך יברך על הציצית מספק, ושבוש כתב וז"ל ונראה דכוונת מג"א כדעת המרדכי דתלוי הכי בראיה ולא ביום וכו' כהנהג"ו וכו' ועדיין צ"ע, ובפרט לפסק הרמ"א בס"א בהתירומת הדשן דאחר תפילת ערבית אינו מברך דתלוי ביום ולילה וכו' ואולי י"ל דהוי ספק ספיקא וכו' ועי' ס' תפ"ט ס"ח [גבי ספיה"ד דמברך בס"מ] עכ"ל.

וכן ראייתו בא"ר שחקקה בזה מדבריו המג"א נראה דבראיא תליא מילתא, ואילו מפסק הרמ"א בסעי' א' שכתב דבהתפלל ערבית אינו מברך על הציצית אע"פ שעדיין יום ואיכא אור לראות, נראה דתלוי בדין יום, וכתב דאולי כוונת המג"א לחלוק על הרמ"א במש"כ המג"א דעכ"ל אין לברך על הציצית, וכוונת המג"א במש"כ שמברך עד צאה"כ היינו אפילו אם התפלל ערבית ודלא כהרמ"א [והוא קצת תימא, דלפ"ז גם הרמ"א אומר דברי דבסעי' א' כתב בהתורה"ד דאחר ערבית אינו מברך ובסעי' ג' כתב במרדכי שמברך על הציצית משעלה עמוד השחר] ונשאר בצריך עיון, והאמת שגם בה"ה תפילין כתב השו"ע בס' ל' דאם התפלל ערבית אסור להניח תפילין, והקשה רא"ש שם ודאחר תפילת ערבית אינו מברך דאולי כוונתו אסור להניח תפילין וזמן שניה אינו אלא בצהא"כ ולא שייך בזה לומר דבתפילת ערבית עשאו לילה דאף שהוא לילה מ"מ כיון שאינו זמן שניה שפיר מניח בו תפילין, וצ"ע.

וכיון דלהרא"ה הרי יבול לברך אחר קבלת שבת שהרי גם בלילה הוא מברך וכן אי אמרין דבראיא תליא מילתא יכול לברך אחר קבלת שבת ועוד שאפשר שברכת שבת אינו עשאו לילה כמשנת' ואי"כ שפיר מברך. **וידידי הגאון ר' יואל מקלב שליט"א** העיר לי שמוך הגר"ח שליט"א בדעת נוטה כתב שלא יברך על הציצית אחר קבלת שבת ולכאורה למשנ"ת איכא כמה צעדים לברך אבל לא באתי אלא לברר הדברים.

בעניין אמירת קדושה אחר תפלת ערבית

אם היה שייך תפלת הש"ן בלילה שפיר היו אומרים קדושה גם בלילה, ולהכי לא חשיב תרתי דסתרי לענות קדושה אחר שהתפלל ערבית ועשאו ללילה. ובאמת כן מוכרח למד דתפלת נעילה מתפללים בלילה הרי אומרים קדושה בתפלת נעילה שהרי תפלת נעילה חובה היא והש"ן חוזר תפלתו בלילה, וא"כ הוא הדין אם התפלל ערבית ועשאו ללילה יכול לענות קדושה שהרי אומרים קדושה גם בלילה אם הש"ן מתפלל בלילה.

בעניין מי שמצא דף על גבי קרקע ומסתפק אם הוא דף מכתבי הקדש ושמו הוא דף ריק שהוא מוקצה האם מותר להרימו מספק

וברע"א בגליון השו"ע סימן ש"ח ס"ו נסתפק בכל ספק מוקצה אם מותר למלטלו דאפשר שהוא דבר שיש לו מתירין ולא אמרין ביה ספק דרבנן לקולא יעו"ש אבל בנדו"ד בוודאי אינו חשוב דבר שיש לו מתירין שהרי הדף מוטל בבזיון וא"כ אין לו מתירין שהרי צריך ליטלו מיד. **ויעו"ש** בשו"ת נו"ב קמא או"ח ס"ל שכתב לעניין מספק מילה שלא בזמנה ביו"ט שני דאיכא ס"ס למולו מ"מ הוי דשיל"מ מע"פ שאפשר שמפסיד שמיני וברעק"א בגליון השו"ע סימן רס"ו ס"ח כתב דלא הוי דשיל"מ משום שראוי להקדים המצוה. **ובעיקר** השאלה נראה שיקחו בפיו וכדומה בטלטול בגופו וכן מורין בנפול המצוה שהוא וודאי מוקצה דהוי כדלתות הבית שיטלטלו בפיו וכדומה למקום המשתמר. **ובספר** ארחות רבינו חלק א' שבת אות כא כתב וז"ל ספר לי הגר"ח ק"ש שליט"א פעם הלך עם אביו מו"ר שליט"א צוק"ל ברחוב בשבת וראו מונח על הארץ חלק דף מספר קודש ואמר לו מו"ר להרימו ולהניחו על אבן בסמוך לו תוך ד' אמות כשהזרו שאלו את מרן החזו"א צוק"ל ואמר להם שזה מוקצה והי' אסור להרימו עי' סי' ש"י.

בעניין שלוחות למצוה במה שהשליח עצמו חייב

שליח לישראל וכו' וזה הרי אינו עושה עבור עצמו, ולהכי צריך ליישב כמו שכתב בתוס' רי"ד אמאי לא מהני שליח בזה במצוה שבגופו.

יבואר דבשלוחות מעשה אין צריך שיהיה בר חיובא

ובספר אסיפת שמועות חנוכה סימן א' כתב בשם ספר הוד צבי סימן א' שהק' לשיטת רבנו אליהו בתוס' מנחות לה ד"ה "משעת" דצריך אדם לקשור תפילין בכל יום דא"כ תהא אשה פסולה לקשור על דרועו של איש ולא יהי בזה שלוחות דכיון דהיא לא מחייבא בתפילין לא מצאי למהוי שליח.

ובאסיפת שמועות העירי בזה דבשלוחות מעשה לא בעינן הא שליח מצי עביד כדי ליעשות שליח, ויעוין בקובץ הערות סימן ע"ו אות י"ז שכתב גם כן דבשלוחות מעשה לא בעינן האי כללא והביא ראיה מהא דבעינן קרא למיעוטא לאשה שאינה חייבת במילת בנה אע"פ שהיא פסולה למול דס"ד דבעיא לשויא שליח למול אע"פ שאינה יכולה למול וע"כ דבשלוחות מעשה לא איתא להאי כללא.

ואפשר עוד לומר בזה דהנה כבר הקשו על הרמב"ן משליחות בקרבן פסח שהשליח חייב בשחיטת הפסח ונעשה שליח לחבירו והעירו לי כמה ת"ח שאפשר לומר שכל מצוה שאי אפשר לעשותה אלא פעם אחת כמילה אלא שהישראל רוצה להיות שליח עבור הגר בזה אי אפשר ליעשות שליח מאחר שהוא חייב בעצמו במצוה זו אבל מצוה שיוכלים לקיים אותה כל ישראל כשחיטת הפסח ואינה מצוה שאפשר לקיימה רק אדם אחד שפיר מצי למהוי שליח לחבירו אפי' שהוא חייב במצוה זו. **ולפ"ז** הכי נמי במצוות תפילין וסוכה שפיר מצי למהוי שליח גם להרמב"ן שהרי הכל צריכים לקיימו ואין המצוה כמילה שאפשר לקיימה רק פעם אחת ואדם אחד ולהכי שפיר מצי מקשה אמאי אינו נעשה שליח להניח תפילין עבור חבירו.

הערה בעניין אם בשליח להלקות האם הוא בתו' שלוחות או שעושה חיוב עצמו

ובמה שכתבנו בגליון הקודם מש"כ בפרי יצחק ח"ב סימן ס"ו בשם מרנא ר' ישראל סלנטר שליח ב"ד אינו נעשה שליח משום שכל ישראל מחוייבים להכותו ולכן אינו נעשה שליח לחבירו אלא עושה מצוותו ידיה, **העירני בני יקירי הרב הגאון ר' בן ציון שליט"א** שהרי המכה הנוספת אינו מחוייב בה וא"כ שפיר נעשה שליח להכותו אלא שהוא שוגג בזה וא"כ הדרא קושיית הקצוה"ח לדוכתין שמבואר שבשוגג אין שליח לדבר עבירה ואפשר דכל שהוא חושב שהוא מחוייב בה תו לא נעשה שליח לחבירו וכמו שכתב הדבר אברהם בסכרת הרמב"ן שהוא כמו שאמרו דברי הרב הרב התלמיד דברי מי שומעין ולכן כל שחושב שהוא מצוה הרי הוא עושה משום חיובא ידיה ולא הוי שליח וצ"ע.

ואפשר דהקצוה"ח ס"ל כמש"כ מרן הגר"ח בפרק כ' מעדות דגזרת הכתוב דמלקות אינו נתן אלא בב"ד ואם נתן שלא בב"ד לא נפטר מחיובו דכתיב והפילו השופט יעו"ש, וא"כ בעינן שלוחות להלקות דאין כל ישראל מצווין בו אלא הב"ד בלבד אלא שיכול להיות שליח ב"ד וא"כ שפיר הוי שליח לדבר עבירה בשוגג.

אבל באמת נראה יותר שאין מונת הפרי יצחק לסכרת הרמב"ן כלל וכן אמר ידידי **הגאון ר' ישראל אדלשטיין שליט"א** שכונת הפרי יצחק ששליח ב"ד המלקה אינו שלוחם כלל אלא הם פוסקים את הדין והשליח מבצע הדין אבל אינו שלוחם, אבל אין מונתו כסכרת הרמב"ן יעו"ש היטב.

שכח להזכיר מעין המאורע ונזכר קודם סיום הברכה

הנה לגבי הזכרת על הנסים כתב בשו"ע סימן תרפ"ב סעיף א' וז"ל כל שמונת ימי חנוכה אומר על הנסים בב"ה בברכת הארץ, ובתפלה בברכת מודים ואם לא אמר אין מחזירין אותו ומיהו אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפילו נזכר בין

נשאלתי אם המתפלל תפלת ערבית מפלג המנחה ויכול לענות קדושה של מנחה שכיון שעשאו לילה תו אין לענות קדושה שהרי אין עניית קדושה בלילה.

ונראה שלענות קדושה אינו חשוב תרתי דסתרי שהרי לא נאמרה הלכה שאין אומרים קדושה בלילה אלא לפי שאין תפלת הש"ן נוהגת בלילה משום שתפלת ערבית רשות להכי אין הש"ן יכול להוציא את מי שלא התפלל שהרי כל שאינו מחוייב בדבר ליכא ערבות כמש"כ הרמב"ם בפ"ט מהלכות תפלה ה"ט ולכן אין קדושה בלילה אבל

נשאלתי במי שמצא דף שנסתפק אם הוא כתבי הקדש, או שהוא דף שעומד לכתיבה דחשיב כמוקצה מחמת חסרון כים אם מותר להרימו מספק ולגנוז.

הנה לכאורה מה שצריך לגנוז כתבי הקדש שלא יוטלו בבזיון הוא מצוה מדברי סופרים שהרי כתב הרמב"ם בהלכות יסודי התורה פ"ו ה"ח כתבי הקדש כולן ופירושהוין וביאוריהן אסור לשרוף אותן או לאבדן ביד והמאבד ביד לוקה מכת מרדות עכ"ל, ואע"פ שלא תעשון כן לד' אלוים הוא הזהרה למוחק את השם צ"ל דאין אלא במוחק שם משמות הקדושים אבל מוחק כתבי הקדש אינו אסור אלא מדרבנן, ומבואר דאפי' המאבד ביד אינו אסור אלא מדרבנן וכ"ש המשאירן בבזיון אינו אסור אלא מדרבנן. **וא"כ** כיון דלהשאיר הדף שמשופס בו אם הוא כתבי הקדש הוי ספק דרבנן לקולא ומותר להשאירו בלא גניזה, וגם ספק מוקצה אינו אסור אלא מדרבנן ובה נמי אמרין ספק דרבנן לקולא, וא"כ שב ואל תעשה ויניחם במקומן ולא יעבור על איסור ספק מוקצה לצורך ספק גניזת כתבי הקדש.

העירוני בעניין הרמב"ן בשבת שבמצוה שהוא חייב בה אינו יכול ליעשות שליח לחבירו שהרי הוא עושה את חיובו שלו ולהכי אינו נעשה שליח לחבירו, הנה באור שמה פרק א' מהלכות שלוחין ושותפין כתב לבאר אמאי אינו נעשה שליח לחבירו לאכול עבורו מצה או לאכול בסוכה או להניח עבורו תפילין וכתב וז"ל ולכן יש בזה עוד גדר נוסף, דאינו מחוייב לאכול רק זית אחד מפסח ומצה, ואימת יוציא חבירו, **טרם שאכל, הלא מה שאוכל אוכל עבור עצמו**, ואם לאחר שאכל תו אינו בר חיובא בהא, ולא מצי להיות שליח בזה, וכמו מאן דליתא בתרומה דנפשיה, או שאינו בתורת גיטין וקדושין כו', ולפ"ז הקושיא מתפלין אין לה מקום, דכל זמן שמניח חבירו תפילין מניח עבור עצמו, דאימת מיפטר חבירו מתפילין שניחם הפעולה עבור המשלח, ואם לא בשעה שאין זמן חיוב כמו בלילה, וא"כ גם המשלח מיפטר אז, ואין זו פעולת מצוה, **אם לא דכוונתו דיניח שני תפילין, אחד עבורו ואחד עבור חבירו המשלח**, עכ"ל, ומבואר דהאור שמה כיון לסכרת הרמב"ן מדעתיה שכל שהוא חייב בה אינו נעשה שליח לחבירו.

אכן התוס' רי"ד שתיקן קושיא זו באופן אחר נראה לכאורה דלא ס"ל כהרמב"ן שכל שהוא חייב במצוה אינו נעשה שליח לחבירו אלא ס"ל שבכל גזווא יכול ליעשות שליח לחבירו.

אמנם אפשר דס"ל שיכול ליעשות שליח באופן שהשליח כבר הניח תפילין ובה ס"ל דשפיר נעשה שליח שהרי הוא אינו חייב בה יותר (ויל"ע אם חייב בכל זמן בתפילין ויעוין בפמ"ג הובא בביאור הלכה ריש סימן ל"ו) ולא ס"ל כסכרת האור שמה דאחר שהניח תפילין חשיב לאו בר חיובא דאכתי הוי בר חיובא שיכול לקיים מצוות תפילין אע"פ שאינו חייב בה אבל יכול לקיים מצוותה ולא דמי לאינו בתורת גיטין וקדושין שאינו יכול לקדש אשה ולהכי לא מצי למהוי שליח.

והכי נמי יכול ליעשות שליח לאכול עבורו בסוכה בלילה הראשון אחר שאכל כבר בסוכה ואע"פ שאם אוכל שיעור קביעות סעודה הרי הוא חייב בעצמו בסוכה מכל מקום משכחת לה שאוכל עבור חבירו כזית בלילה הראשון ואינו חייב בסוכה בשאר ימות החג אלא אם אוכל יותר ממכיצה שהוא שיעור קביעות סעודה. **וכן** אפשר להיות שליח לאכול עבור חבירו כשלאכל בסוכה בלילה הראשון והרי הוא מצטער שפטור מן הסוכה ושפיר נעשה שליח לחבירו לאכול עבורו שהרי הוא אינו חייב בסוכה כשהוא מצטער ולהכי יכול ליעשות שליח לחבירו ולהכי אצטריך לתירוץ של התוס' רי"ד.

יבואר אם אשה וגוי יכולים ליעשות שליח לעשות מצוה עבור ישראל בדבר שאין מצווין בו בשליחות מעשה

ואפשר עוד לומר דהתוס' רי"ד הקשה קושייתו אע"פ דס"ל כהרמב"ן דנפק"מ בשלח אשה להניח תפילין עבורו שהיא פטורה מן המצוה אבל יכולה לקיים המצוה ושפיר מצי למהוי שליח דלא חשיב איהו לא מצי עביד שהרי האשה מקיימת מצוה כאינה מצוה ועושה ולהכי אצטריך לתרין קושייתו באופן אחר.

וכן איכא למימר דנפק"מ בשלח גוי להניח תפילין עבורו אי נימא דשליח מעשה מהני גם בעכו"ם כמבואר בתוס' שבועות דף ג', וכן כתב בנתיב מ"מ סימן קפ"ב סק"א, וגם אי נימא דגוי שמקיים מצוה הוי כאינו מצוה וכמש"כ הרמב"ם פ"ק ג' ממילה וכו' שיש להעכו"ם קיום מצוה שפיר מצי למהוי שליח דחשיב שאינה מצי עביד ומוציא למהוי שליח, ולמשנ"ת דבשלוחות מעשה לא בעינן שיהא איהו מצי עביד בוודאי יכול ליעשות

נסתפקתי אם מי ששכח להזכיר מעין המאורע במעין שלש ונזכר אחר שאמר כי אתה ד' טוב ומטיב אם יחזור לומר כי אתה ד' טוב ומטיב או שיאמר ההזכרה ויאמר ונודה לך על הארץ ועל המחיה וכו' כדי שלא יחזור לומר ד' שנית.

אתה להשם, חוזר עכ"ל, ומבואר דאפי' שאמר הקל ישעיתנו ועזרתנו סלה צריך לחזור ולומר על הנסים במקומו ולא חיישינו להזכרת השם שנית כל שאינו ברכה לבטלה חוזר. **וכן** מצאנו לגבי הזכרת זכרנו וכתוב וכו' בעש"ת כתב במשנה ברורה סימן תקפ"ב ס"ק ט וז"ל אבל כל זמן שלא אמר השם של הברכה יכול לחזור אף על פי שיש כמה שמות (כגון בוכל החיים), עכ"ל, וא"כ מבואר שהגם שאין הזכרות אלו מעכבות מכל מקום חוזר להזכיר ההזכרה במקומו אפי' במקום שחוזר ומזכיר את ד' וא"כ הכי נמי צריך לחזור ולהזכיר מעין המאורע במקומו אע"פ שחוזר להזכיר כי אתה ד' טוב ומטיב.

בעניין בירך המוציא ונוכר שהוא טבל וצריך להפריש תרומ' אם מפריש במחשבה או בלחש

הנה נסתפקתי במי שצריך להפסיק בין ברכה לאכילה להבדלה וקידוש אם יליחיש בשפתיו עדיף או שאין נפק"מ בזה בדבריהויה הוי הפסק בין ברכה לאכילה ואם הוא צורך האכילה יעשה כדינו בקול ואפי' להלחיש בשפתיו. **הנה** בחזון איש דמאי פרק ט"ו בך המוציא ונוכר שלא הפריש מעשר יכול להפריש במחשבה ת"ג ומע"ד תרומ' ע"ג ומ"ש וכו' וכ"כ בדמאי ובדמאי דצריך לברך על ההפרשה נראה דמותר להפסיק ולברך כדון הפסק לצורך הסעודה באו"ח ס"ק קצ"ו ס"ו ואפשר **וצריך להלחיש בשפתיו שאין מברכין על מחשבה לתוד** וגם עיקר דין מעשר במחשבה לא מענינו בהדיא וראוי להחמיר וכיון דראוי להחמיר ראוי להפסיק. **והרהרתי** בעצמי למה כתב שילחיש בשפתיו האם דקדק בדבריו שילחיש בשפתיו דייקא, או שכונן שיאמר בפיו אין חילוק אם אומר בקול או בלחש.

ואע"פ שהברכה עצמה לא כתב לומר בלחש מכל מקום ההפרשה כתב לומר בלחש והיינו טעמא דאי נימא שמה שאומר בלחש הוא בלא השמעה לאנו שחסר בדיבור א"כ הברכה אי אפשר לומר בלא השמעה לאנו שהרי צריך לכתחלה להשמיע לאנו אבל בהפרשת תרומות ומעשרות אין צריך להשמיע לאנו אלא צריך דיבור כדי שלא יהא ברכה על המחשבה בזה יכול להפריש בלחש.

יבואר ההעושה תנאי מערב שבת להפריש בשבת צריך להרחיש בשפתיו

וברמב"ם פ"ט מהלכות מעשר הלכה ז' כתב וז"ל וכן המזמין את חבריו שיאכל אצלו והוא אינו מאמין על המעשרות אומר מערב שבת מה שאני עתיד להפריש למחר הרי הוא מעשר ושאר מעשר סמוך לו, וזה שעשיתי מעשר עשוי תרומת מעשר על שאר הסמוך לו ומעשר שני בצפנו או בדורמו והרי הוא מחולל על המעות, מפני שמותר לאדם להתנות תנאים אלו על הדמאי אף על פי שאינו ברשותו, אבל בודאי אינו מתנה אלא על דבר שברשותו. **ובהלכה** ח' כתב כיצד היו לו מאה תאנים של טבל בביתו והוא בבית המדרש או בשדה ומתיירא שכאן תחשך ואינו יכול לעשר בשבת אומר שני תאנים שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה, ועשר שאני מפרש אחריהן מעשר תשע שאני מפרש אחריהן מעשר שני ולמחר מפרש ואוכל, ובהלכה ט' כתב **וצריך להרחיש בשפתיו בשעה שמפריש זו אחר זו ואינו מניח בשבת שהרי הקדים תנאו** וטבל שיש עליו תנאי זה מותר לטלטלו בשבת קודם שיפריש ונותן עיניו בצד זה ואוכל את השאר, עכ"ל.

ומבואר ברמב"ם שכתב שצריך להרחיש בשפתיו, ויש לעיין אם דקדק בדבריו שצריך לרחוש בשפתיו כדי שלא יהא נראה כמתקן ויעוין בירושלמי פ"ז שכתב להרחיש בשפתיו ומכל מקום אמרו שחשיב בשבת אלא שמשום תנאו שהתנה קודם השבת אינו אסור אבל מכל מקום יש לדקדק שכתבן להרחיש בשפתיו דייקא.

יבואר אם הטובל בשבת ומברך על טבילתו אם מברך בלחש

ובתשובות הר הכרמל הובא בפתחי תשובה יו"ד סימן ר' כתב בעניין אשה שטובלת בשבת והתירו לה משום שגורא כמיקר ולכאורה כשמברכת על הטבילה הרי אינה נראית כמיקר וכבר נמסר בזה בבאור הלכה סימן שפ"ג וכתב דלמנהג אשכנז שמברכין אחר הטבילה נראה אבל למנהג השו"ע שמברכין על הטבילה קודם הטבילה הרי אינה נראית כמיקר כשמברכת וכל שנראה ממתקן אסור לטבול כמו בטבילת כלים. **וכתב** בתשובת הר כרמל שמי שמברכת קודם טבילה שתברך בלחש כמו שכתב בירושלמי שירחיש בשפתיו וכל שאינו אומר בקול אינו נראה כמתקן ומותר עכ"ד שהובאו בפתחי תשובה בקצרה.

ולדבריו יש לעיין במש"כ התשב"ץ הובא במגן אברהם סימן שכ"ג שמי שהוצרך לכלי שאינו טובל בשבת ישאב מים מן הנחל ויהא טבול מאליו ואינו נראה כמתקן וכתב בתשב"ץ שלא יברך על הטבילה שבוה נראה כמתקן ולכאורה אם יש אפשרות לברך בלחש ואינו נראה כמתקן למה לא יברך על טבילת כלל בלחש והיוני דלא מהני מה שמברך בלחש וצ"ע מה שכתב בהר הכרמל לברך בלחש וצ"ע.

והנה אפשר דס"ל להחזון איש דאמירה בלחש אינו חשוב דבור להפסיק בין ברכה לאכילה ועכ"פ הוא הפסק קטן יותר ועדיף להלחיש בשפתיו מאשר לומר בקול, וקצת ראייה לזה ממש"כ הרשב"א בברכות דף ט"ו שמי שאינו משמיע לאנו חשיב כהרהור למ"ד דלהשמיע לאנו לא יצא אבל גם למ"ד שישאב ס"ל דאינו דבור גמור וחסר בדבורו ולכן אפשר דאינו הפסק כל כך.

אמנם עי' אליה רבה סימן ר"ח אות כ' דמשמע מינה לכא' שאם שכח להזכיר מעין המאורע במקומו ונוכר אחר שכבר אמר כי אתה ד' טוב ומטיב וכו' שוב לא יאמר, אבל המאמר"ר ס"ק פ"ד כ' דכל שלא הזכיר שם ה' של הברכה יחזור ויזכיר מעין המאורע. **ואכתיו** י"ע בזה דאולי דמאחר ובנוסח הגמ' אין אומרים כי אתה ד' טוב ומטיב אלא כי אתה טוב ומטיב אפשר דגם כשחוזר לא יאמר אלא כי אתה טוב ומטיב בלא שם ה' כנוסח המוזכר בגמ' ובכמה ראשונים ולא יחזור הזכרת שם ה' ובפרט שלהאליה רבה אינו חוזר כלל א"כ לא יחזור ויזכיר ד' בחנם וצ"ע.

והראני בני יקרי הרב הגאון ר' יעקב שליט"א דיש להביא ראייה מההיא דברכות כ"ד ע"ב שאמרו במהלך במבואות המטונפים מניח ידו על פיו, ובפריש סימן פ"ה כתב דאומר בלחש ונחשב כהרהור ואע"פ שהרהור אסור, אבל לה' יוחנן דס"ל שכל שהוא מהלך לא חשיב מחנהו כמש"כ הרשב"א והריב"א שם, מכל מקום דבור אסור ולחכי ס"ל דאומר בלחש דחשיב כהרהור. **ובכ"ז** סימן פ"ה כתב דקיי"ל דגם הרהור אסור במהלך במבואות המטונפים אע"פ שאינו קבוע שם חשיב שפיר מחנהו, וא"כ למאי דקיי"ל דאסור להניח ידו על פיו אינו משום דנחשב כהרהור אלא משום דגם הרהור אסור וא"כ במקום הרהור מותר שפיר אמרין דבלחש חשיב כהרהור וצ"ע.

אכן כספר הבתים כתב דהרהור מותר במהלך במבואות המטונפים וא"כ למאי דס"ל דאסור להלך במבואות המטונפים ולהניח ידו על פיו הוא משום דס"ל דחשיב כדבור גם כשמדבר בלחש.

וידוי בין התקיעות בלחש

והנה במגן אברהם סימן תקפד כתב וז"ל ולכן נכון להתוודות בשע' התקיעות בלחש בין סדר לסדר, עכ"ל, והוא מטעם שכתב הוזהר שלא לומר וידוי בר"ה אבל בלחש שרי וכו"כ בשער הכוונות להתוודות בלחש וכן הוא בספר מורה באצבע להחיד"א.

וכבר העירו בזה איך מתודה בין הסדרים הרי הוי הפסק בין הברכות לתקיעות שהרי לא גמר כל הסדרים, וכמו שהעיר בב"ב סימן תקצ"ב סק"ב בעניין אמירת יהי רצון בין הסדרים, ועינין קבוצת תשובות למגן הירושלמי זצ"ל שכתב שלא למחות בזה לא בקול ענות גבורה ולא בקול ענות הללוה, ולמשנ"ל אפשר דבלחש היה ס"ל לרבינו האר"י ז"ל דאינו הפסק, ועכ"פ הוא הפסק קל יותר ולדבר שאסור להפסיק לא מהני, אבל למה שמותר להפסיק עדיפא להפסיק בלחש.

יבואר דאמירת בשכמלו בלחש הוא כדי שלא יהא הפסק בדבריו של משה

והנה יש להביא קצת מקור לזה מהא דאמרו פסחים דף נ' עמוד א דאמר רבי שמעון בן לקיש ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואניידה לכם ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה אמר שמוא חס ושלום יש במתני פסול כאברהם שציא ממנו ישמעאל ואבי יצחק שציא ממנו שמוא שמוא לא בניו שמוע ישראל ה' אלהינו ה' אלהינו לא בניו בלבד אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד אמרי רבנן **היכי נעביד נאמרוהו לא אמרו משה רבינו לא נאמרוהו אמרו יעקב התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי ע"כ.**

ובצל"ח פסחים (דף נ"ו.) כתב וז"ל נאמרוהו לא אמרו משה, יש לדקדק ואמרו שבה אחד יש לנו שאנו אומרים מה שלא אמרו משה, וכמה פיוטים שאנו אומרים שחברו הפייטנים ולא יהיה יעקב אבינו אחד מהפייטנים שניחוש מלומר השבח ששיבח סבא קדישא ישראל סבא עבור שלא אמרו משה, לכן נלע"ד שיעקר הקפידא שנפסק באמצע דברי משה בשבת שלא אמרו **הוא, כמו בשכמלו** שאנו מפסיקין בו בין שמע לואהבת, בזה יש קפידא שלא אמרו משה. ומהו הטעם למדתי וזאת על קצת קהלות הנוהגים כשמתענים בערב ר"ח אחר תפלת יום כיפור קטן **אומרים שמע ישראל וגו' בשכמלו** הכל בקול רם, וקצת קראו עליהם תגר, ואני אמרתי כיון שאין אומרים רק פסוק ראשון אין קפידא שאין כאן הפסק באמצע דברי משה. שוב מצאתי במהרש"א בראדושי אגדות שכתב ג"כ שיעקר הקפידא משום הפסק באמצע דברי משה, עכ"ל, ומבואר דכל שאומרו בחשאי אינו נראה להפסק וה"ל כל שאמרו בחשאי אינו הפסק כל כך בין ברכה לאכילה. **אכן** במהרש"א כתב שם וז"ל אבל משום דלא אמריה משה בתורה היה גנאי להוסיף על דברי משה ולהפסיק בקול רם בשכמלו בין ה' אחד לואהבת ומשום דאמרו יעקב בקבלת מלכות שמים נימריה מיהת בחשאי, עכ"ל, ונראה מדבריו שהוא גנאי להוסיף על דברי משה וכוה שפיר מהני בחשאי אבל להפסק לא מהני חשאי אבל בצל"ח כתב שלא להפסיק בדברים אחרים והיוני שאמירה בחשאי אינו הפסק כל כך.

אמנם בשכמלו"א אין צריך לאומרו בלא להשמיע לאנו אלא בחשאי ואפשר שמקום דבעינן שלא יהא הפסק צריך שיאמר צריך להשמיע לאנו וצ"ע.

אמנם כל זה אינו אלא לפלפולא שהרי לא מצאנו שכל מקום שאסור להפסיק באמצע הפרק וכדומה שיאמר אמן ושאר עניות בלחש שברור שגם זה הוא הפסק אבל במקום שמעיקר הדיון צריך להפסיק יש מקום לומר בלחש ואינו הפסק כ"כ אבל במקום שדיון להשמיע לאנו לא מקילינן שלא ישמיע לאנו אם מותר להפסיק בשבילו.

וירא מנוחה כי טוב זיט שכמו לסבול

ובתרגום כתב וז"ל ארום מן בגלל דלא עני גברתי נפשי ואעדי וחזקה מלבי' בגן מן גרם לאסתקפא תבירא בגני אנשא, ע"כ, ובשם שמשואל פירשתי ויחי כתב וז"ל וממוצא הדברים שהאיש שהוא שפל בעיני עצמו ומסור וחזקה מליבי' אינו צריך לשום ענין המעיק, וזה שאמרו ר"ל (ברכות ז' א') טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר ממאה מלקיות, כי כל תכלית הכוונה במלקיות היא להביא את האדם ליד מרדות בלבו, כי המלקיות בעצם גורמות מניעת מעבדות הש"ת, אך תקונן יתר על קלקולן, וע"כ מוכן שהמרדות שכלבו של אדם טובה יותר שזו אינה מונעת מתורתו ותפלה, עכ"ל.

ובקריאת דאגונרא למרן בעל הקהלות יעקב וצ"ל ח"א מכתב"ס כתב וז"ל כל אחד יש לו ימי עליות וירידות ובפרט בימי הענווים ועיקר עבודת הש"ת הוא בזמן הנפילה שאז אינו מוצא טעם ויוסף ועובדו בצער ובמתנות, ואח"ל יפה אחד בצער ממואה שלא בצער ואחריה נפילות **התמוסות היה גרוע יותר כי בזמן ההצלחה והרהבת הדעת הגאווה מתחזקת והוא את עצמו לעילא ולעילא והגאווה היא אבי אבות הגאווה דתיקא משמנאה** מסתלקת ממנו השכינה כמשאח"ל שאמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור יחד עי' פ"א דסוטה ומינין שהשכינה מסתלקת ממנו שוב הוא פרוץ לכל פגעים ברוחניות וגם בגשמיות ועי' הנפילות נשבר

וירא מנוחה כי טוב זאת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול וגו' וכבר עמדו מפרשי המקרא לכאור מהו פירושו של האי קרא שהרי אם מנוחה הוא טוב צריך לחפש מנוחה וא"כ איך אמר ויט שכמו לסבול. **ושמנתי מאמאמ"ר הגאון זצ"ל** והיה גריל על לשונו שפעם היה אצל רבינו החזון איש וצ"ל מחבר פירוש הסולם על הוזהר הגר"י אשיל וצ"ל ואמר כי פירושו שישמיר חופש לחקור עובי הקודש ברוך הוא ואת הדבר היותר גדול שיש בחיים, וראה שהדבר שיותר חשוב לאדם בחיים הוא המנוחה ולכן את זה נתן לעיון ברוך הוא, ויט שכמו לסבול את התורה לשל לנח לא לשקוט לעקום בתורה ביעינה גדולה ולגדל שיהיה עבור התורה, וסיפר שהחזון איש שייב מאור את הפירוש הזה וכדמורה שגם חזר אותו כמה פעמים לכמה אנשים.

וכן כתב הרמב"ם (פ"א מואסורי מנחה ה"א) והוא הדין בכל דבר שהוא לשל הקל, חסיד שיהיה מן הגאון והטוב. אם בנה בית תפילה, יהיה נאה מבית ישיבתו, האכיל רעב, יאכיל מן הטוב והמתוק שבשכלו, כסה ערום, יכסה מן היפה שבכסותו, הקדיש דבר, יקדיש מן היפה שבגשמי, וכן הוא אומר כל חלב לה', עכ"ל.

ושמעתי מידיו הרב הגאון ר' דוד אגפולסקי שליט"א ללאר על פי מה שאמרו בתרגום איכה פרק ג' על הפסוק כי לא ענה מלבו ויגה בני איש